

Redactare: Constantin Piştea
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Corectură: Rodica Creţu
Design copertă: Andra Penescu

**GATES OF FIRE: AN EPIC NOVEL OF THE BATTLE OF
THERMOPYLAE**

Steven Pressfield

Copyright © 1998 by Steven Pressfield

**PORTILE DE FOC. EPOPEEA UNUI SUPRAVIETUITOR
AL BĂTĂLIEI DE LA TERMOPILE**

Steven Pressfield

Copyright © 2016 Editura ALLFA

Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PRESSFIELD, STEVEN

Porţile de foc: epopaea unui supravieţuitor al
bătăliei de la Termopile / Steven Pressfield; trad.:

Roxana Eichel. – Bucureşti: ALLFA, 2016

ISBN 978-973-724-735-3

I. Eichel, Roxana (trad.)

821.111(73)-311.6=135.1

Grupul Editorial ALL:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – Bucureşti

Tel.: 021 402 26 00

Fax: 021 402 26 10

www.all.ro

Editura ALLFA face parte din **Grupul Editorial ALL.**

/editura.all
allcafe.ro

Steven Pressfield

PORTILE DE FOC

Epopaea unui supravieţuitor alătăliei de la Termopile

Traducere din limba engleză de
Roxana Eichel

ALL

MACEDONIA

MUNTELE OLIMP

TESALIA

Skiatos

Artemisium

Termopile

ACARNANIA

Astakos

Delphi

FOCIDA

EUBOEA

ITACA

Antirion

Rion

Golful Corintului

BœOTIA

Teba

Plataea

ATTICA

Maraton

PELOPONEZ

Olympia

Argos

Mantineia

Tegea

MUNTELE PARNON

Selassia

Sparta

MESINIA

LAÇEDEMŊNIA

MUNTELE TAYGETUS

TRACIA

Bizant

Propontida

Hellespont

LIDIA

Sardis

IONIA

Efes

CARIA

Halicarnas

Rodos

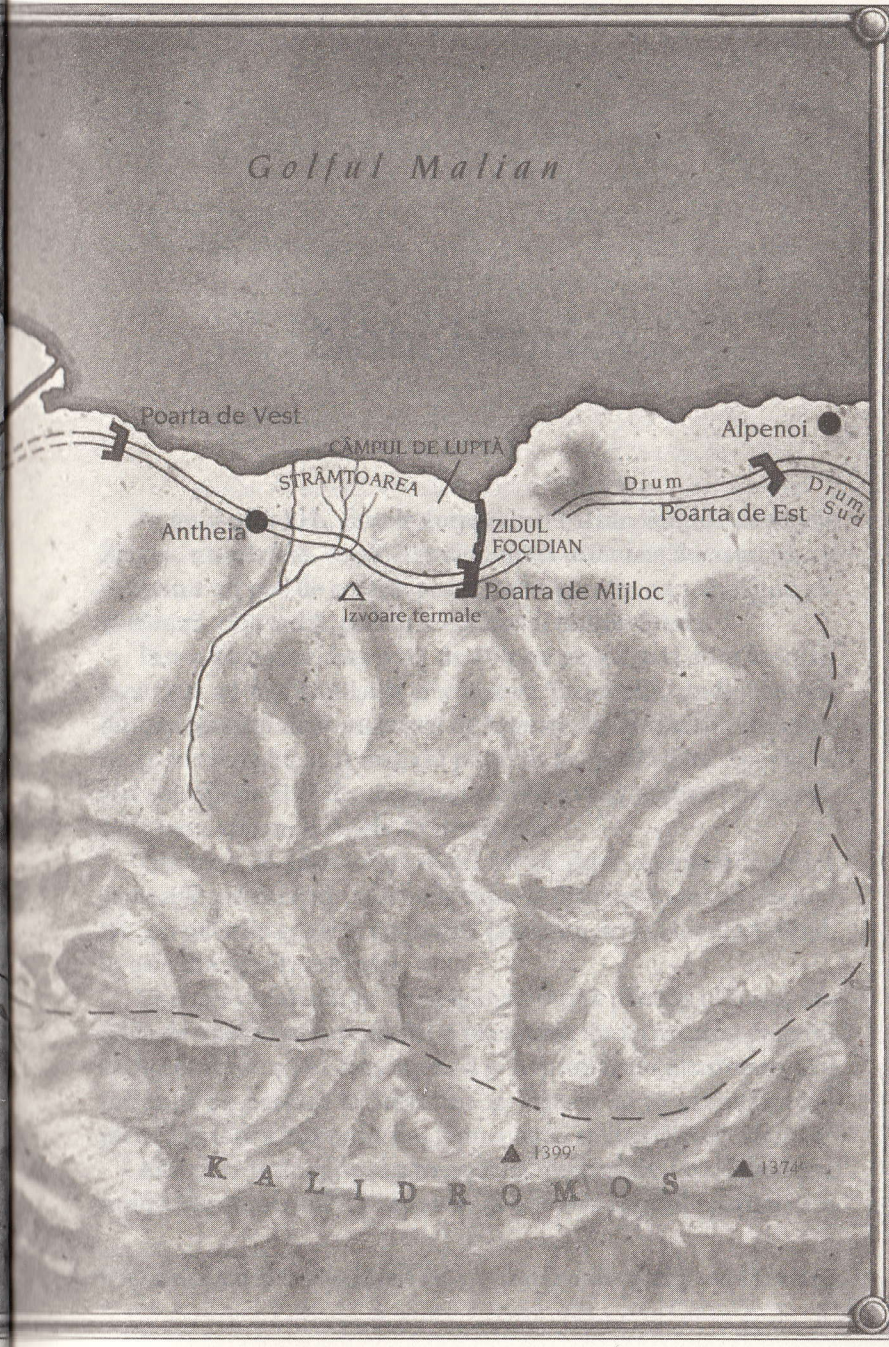
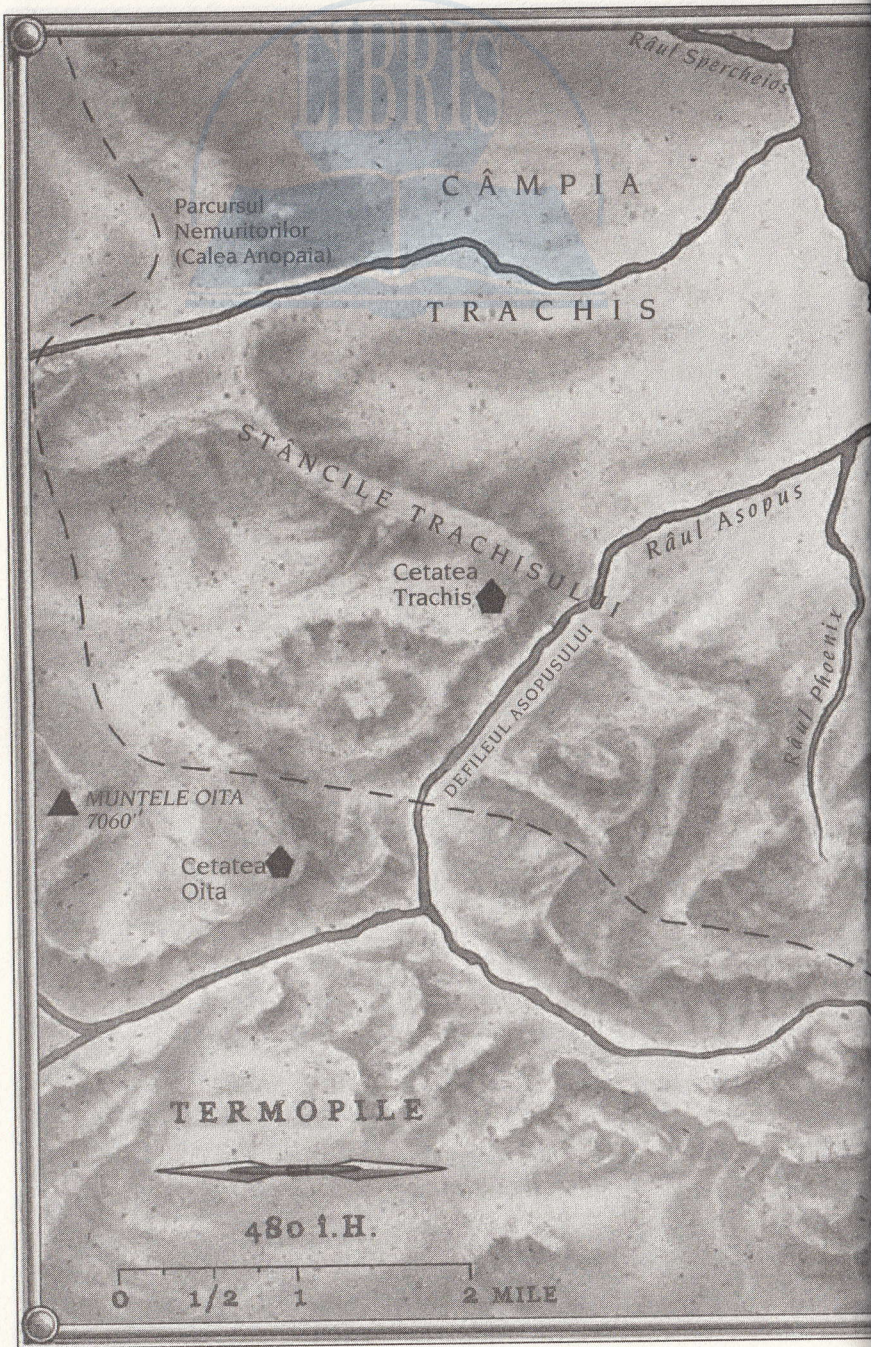
RODOS

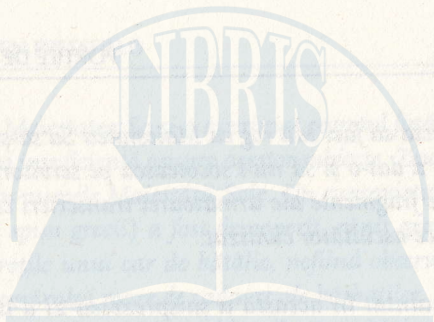
CRETA

GRECIA ŞI
MAREA EGEE

480 I.H.

Unu

A treia zi a lui Tashritu, al cincilea an de la înscăunarea Maiestății Sale, la sud de hotarul locrian, armata imperiului își continua înaintarea către centrul Greciei, făcând tabără în fața versantului de est al Muntelui Parnas, ale cărui ape curgătoare, ca multe altele înainte, pe cursul marșului dinspre Asia, au fost secate de trupe și cai.

Prima întrevedere, care urmează să fie înfățișată, a avut loc în cortul de campanie al Maiestății Sale, la trei ceasuri de la asfințit, după încheierea mesei de seară și a tuturor tranzacțiilor legate de afacerile de curte. Fiind de față mareșalii, sfetnicii, gărzile de curte, Magii și secretarii, ofițerilor însărcinați cu supravegherea li s-a ordonat să-l aducă pe grec. Prizonierul a fost adus pe o targă, legat la ochi cu o pânză, ca să nu o poată vedea pe Maiestatea Sa. Magul a rostit farmecele și a făcut curățirea, permițând omului să vorbească astfel încât Maiestatea Sa să-l poată auzi. Prizonierul a fost instruit să nu vorbească direct către Prezența Regală, ci să se adreseze ofițerilor gărzii de curte, Nemuritorii, așezați la stânga Maiestății Sale.

Grecul a fost îndemnat de Orontes, căpitanul Nemuritorilor, să se prezinte.

A răspuns că numele său este Xeones, fiul lui Skamandridas din Astacos, un oraș din Acarnania.

Xeones a declarat că dorea mai întâi să-i mulțumească Maiestății Sale că i-a cruțat viața și să-și prezinte recunoștința și admirația

pentru priceperea echipei Doctorului Regal. Vorbind de pe lectica sa și încă luptându-se cu respirația slăbită din cauza mai multor răni, ale plămânilor și ale organelor toracelui, încă nevindecate, i-a oferit Maiestății sale următoarea scuză, susținând că nu era familiarizat cu stilul persan de discurs și așadar, din nefericire, ducea lipsa darurilor de a face poezie și a țese povești. A declarat că povestea pe care putea s-o spună nu va fi una a generalilor sau a regilor, fiindcă, spuse el, din poziția sa nu avusese cum să observe mașinațiunile celor puternici. Putea relata povestea așa cum o trăise și participase la ea chiar el, din postura avantajată a unui tânăr scutier din pedestrimă, un servitor al câmpului de luptă. Prinsul spuse că Maiestatea Sa va găsi poate prea puține lucruri de interes în povestirea sa despre soldații obișnuiți, „oamenii de rând“, după cum se exprimă prizonierul.

Maiestatea Sa, răspunzând prin Orontes, Căpitanul Nemuritorilor, grăi că, dimpotrivă, aceasta era chiar povestea pe care își dorea cel mai mult s-o audă. Declară că Maiestatea Sa era deja în cunoștință de cauză cu privire la intrigile celor puternici; ceea ce își dorea cel mai mult să audă era chiar aceasta, „povestea pedestrașului“.

Ce fel de oameni erau acești spartani, care în trei zile ucisese-ră în fața ochilor Maiestății Sale nu mai puțin de douăzeci de mii dintre cei mai viteji războinici ai Săii? Cine erau acești dușmani, care luaseră cu ei în casa morților câte zece sau, așa cum spun unele mărturii, chiar douăzeci de suflete pentru fiecare dintre cei căzuți ai lor? Ce fel de oameni erau? Pe cine iubeau? Ce îi făcea să râdă? Maiestatea Sa știa că se temeau de moarte, ca toți oamenii. Prin ce filosofie o îmbrățișau, dar, mințile lor? Pe scurt, spuse Maiestatea Sa, își dorea să capete o idee despre indivizii înșiși, oamenii adevărați, în carne și oase, pe care îi observase de deasupra câmpului de bătălie, dar numai neclar, de la distanță, ca identități imposibil de distins, ascunse sub carapacea mânjită de sânge înche-gat a coifurilor și a armurilor lor.

Cu ochii acoperiți de feșe, prizonierul făcu o plecăciune și oferi o rugă de mulțumire unuia dintre zeii săi. Povestea pe care

Maiestatea Sa dorea s-o audă, afirmă el, era cea pe care putea într-adevăr și își dorea cel mai mult s-o spună.

Neapărat trebuie să fie chiar povestea lui și, de asemenea, a războinicilor pe care îi cunoscuse. Va avea Maiestatea Sa răbdare cu acestea? Relatarea nu s-ar putea mărgini la bătălie, ci trebuie să pornească de la fapte petrecute înainte de aceasta, fiindcă numai în această lumină și din acest unghi, viețile și acțiunile luptătorilor pe care i-a văzut Maiestatea Sa la Termopile vor căpăta adevărata lor semnificație și importanță.

Maiestatea Sa, mareșalii, generalii și sftnicii fiind mulțumiți, grecului i s-a dat un vas cu vin și miere să-și potolească setea și i s-a cerut să înceapă de unde dorea, să spună povestea în orice chip i se părea potrivit. Xeones făcu o plecăciune de pe targa sa și începu:

...

Întotdeauna m-am întrebat ce simți când mori.

Aveam un exercițiu pe care noi, cei din corpul de bătălie, îl practicam atunci când făceam pe sacii de pumni pentru infanteria grea spartană. Se numea Stejarul, fiindcă ne luam pozițiile de-a lungul unui rând de stejari la marginea câmpiei Otona, unde spartiații și ofițerii înalți își desfășurau exercițiile toamna și iarna. Ne aliniam câte zece, cu scuturi de răchită până la pământ, pe toată lungimea corpului, și ei ne loveau, trupele de șoc, venind de-a lungul câmpului în linie de luptă, câte opt, la pas, apoi în marș, pe urmă în alergare, și în cele din urmă în goană. Șocul scuturilor lor împletite era menit să te lase fără suflare – și reușea. Era de parcă te-ar fi lovit un munte. Genunchii, indiferent cât de strâns îi țineai, ți se frângeau ca puietii înainte de o alunecare de teren; într-o clipă, tot curajul ne pieria din inimi; eram dezrădăcinați ca vrejurile uscate în fața tăișului plugarului.

Așa se simțea moartea. Arma care m-a doborât la Termopile a fost o lance egipteană de hoplit, înfiptă sub plexul cutiei toracice. Dar senzația nu era cea la care te-ai fi așteptat, nu de a fi străpuns, ci mai degrabă izbit, așa cum ne simțeam noi, carnea de tun, sub stejari.

Îmi imaginasem că morții ar fi detașați. Că ar privi viața cu ochii înțelepciunii obiective. Dar experiența a dovedit contrariul. Emoția stăpânea. Părea că nu mai rămăsese decât emoție. Inima mă durea și mi se frângea ca niciodată. Pierderea mă înconjura cu o durere pârjolitoare și atotstăpânitoare. Mi-am văzut nevasta și copiii, pe draga mea verișoară Diomaca, cea pe care o iubeam. L-am văzut pe Scamandridas, tatăl meu, și pe Eunice, mama mea, pe Bruxieus, Dekton și „Sinucigașul“, nume care nu înseamnă nimic pentru auzul Maiestății Sale, dar care mie îmi erau mai dragi decât viața și acum, murind, încă și mai dragi.

Departate au zburat. Departate am zburat de ei.

Eram pe deplin conștient de camarazii de arme care căzuseră cu mine. Mă lega de ei un atașament de o sută de ori mai puternic față de cel pe care îl cunoscusem în viață. Simțeam o ușurare inefabilă și conștientizam că mă temusem, mai mult ca de moarte, de separarea de ei. Mă temeam de acel chin cumplit al supraviețuitorului de război, de sentimentul izolării și al trădării de sine exprimat de cei care aleseseră să se agațe de viață când camarazii lor se desprinseseră de ea.

Starea pe care o numim viață se încheiase.

Eram mort.

Și totuși, titanic cum era acel sentiment al pierderii, exista unul și mai puternic pe care îl trăiam acum și pe care ghiceam că îl simțeau și frații mei de arme odată cu mine. Era acesta: că povestea noastră va pieri cu noi. Că nimeni nu va ști vreodată. Nu de mine îmi păsa, de scopurile mele egoiste sau de glorie deșartă, ci de ei. De Leonida, de Alexandros și Polinike, de Arete, căreia i se smulsese inima și, cel mai mult, de Dienekes. Gândul că valoarea sa, înțelepciunea sa, gândurile sale intime, pe care numai eu aveam privilegiul de a le cunoaște, gândul că toate acestea și tot ce el și camarazii săi obținuseră și suferiseră se va pierde, se va risipi precum fumul unui foc de tabără, era de neîndurat.

Ajunseserăm la râu. Auzeam, cu urechi care parcă nu mai erau urechi, vedeam cu ochi care nu mai erau ei înșiși, cursul râului

Lethe¹, gazda morților care suferiseră îndelung, al căror timp sub pământ ajunsese în cele din urmă la capăt. Reveneau la viață, sorbind din acele ape care urmau să le șteargă toate amintirile despre viața lor de acolo.

Dar noi, cei de la Termopile, mai aveam de străbătut veacuri întregi până să bem din Lethe. Noi ne aminteam.

Un țipăt care nu era țipăt, ci numai durerea înmulțită a inimilor războinicilor, care simțeau cu toții ceea ce simțeam și eu, imprima un patos inefabil scenei funeste.

Atunci, dinapoia mea, dacă există „înapoi“ în acea lume unde toate direcțiile sunt totuna, apăru o strălucire atât de sublimă încât am știut, toți am știut deodată că nu putea fi decât un zeu.

Phoebus Săgetătorul, Apollo însuși în armură de război, venise acolo între spartiați și thespieni. Nu s-a schimbat nicio vorbă; nu era nevoie. Arcașul simțea că oamenii erau în agonie, iar ei știau, fără niciun cuvânt, că el, războinic și medic, era acolo să-i aline. I-am simțit privirea întorcându-se spre mine atât de repede încât nici n-am avut timp să fiu surprins; spre mine, ultimul care s-ar fi putut aștepta la una ca asta, și dintr-odată chiar Dienekes, stăpânul meu din timpul vieții, era lângă mine.

Eu aveam să fiu acela. Cel care urma să se întoarcă și să povestească. O durere care le întrecea cu mult pe toate cele dinainte mă cuprinse acum. Însăși dulcea viață, chiar și șansa, căutată cu disperare, de a da glas poveștii, păreau dintr-odată de neîndurat pe lângă durerea de a fi nevoit să-mi iau rămas-bun de la cei pe care ajunsesem să-i iubesc atât de mult.

Dar, din nou, nu era posibilă nicio rugămintă în fața măreției zeului.

Am văzut o altă lumină, una mai bolnăvicioasă, mai aspră, și am știut că era soarele. Mă ridicam înapoi. Vocile ajungeau la mine prin urechi trupești. Vorbirea soldaților, în limba egipteană și în cea persană, și pumnii lor înmănușați în piele trăgându-mă de sub mormanul de cadavre.

¹ În mitologia greacă, râul uitării.

Marinarii egipteni mi-au spus mai târziu că rostisem cuvântul *lokas*, care în limba lor însemna „futu-i“, și că râseseră chiar în timp ce-mi scoteau la lumină trupul zdrobit.

Se înșelau. Cuvântul era *Loxias* – titlul grecesc de respect pentru Apollo cel Viclean, sau Apollo-Mers-de-Rac, ale cărui prevestiri sunt mereu evazive și întunecate – și pe jumătate îl slăveam, pe jumătate îl blestemam, pentru a fi lăsat această sarcină teribilă în seama mea, care nu aveam darul de a o îndeplini.

Așa cum poeții invocă Muzele să grăiască prin ei, mi-am ridicat glasul nepriceput către Arcașul de Dincolo.

Dacă într-adevăr m-ai ales, Arcașule, atunci îngăduie ca săgețile tale fin șlefuite să țâșnească din arcul meu. Împrumută-mi vocea ta, Săgetătorule. Ajută-mă să rostesc.

Soarele ara aproape la zenit; mantiile noastre țepene de sare ni se uscaseră pe spate.

— Să ne punem în mișcare, spuse Alexandros. Am pierdut jumătate de zi.

Unsprezece

Bătălia a avut loc pe o câmpie prăfoasă la vest de cetatea Antirionului, la o aruncătură de săgeată de plajă și imediat sub zidurile citadelei. Un curent discontinuu, Akanatus, șerpua de-a lungul câmpiei, despicând-o. Perpendicular pe acest curs de apă, de-a lungul coastei dinspre mare, antirionienii improvisaseră o barica-dă. Niște dealuri colțuroase asigurau stânga dușmanului. O parte a câmpiei, lângă baricadă, era ocupată de un cimitir maritim; corăbii putrezind zăceau aruncate în toate unghiurile, întinzându-se pe jumătate din câmp, printre colibe de lucru prăbușite și grămezi împuțite de resturi peste care țipau stolurile rotitoare de pescăruși. În plus, dușmanul așternuse bolovani și lemne de plută ca să îi încetinească pe oamenii lui Leonida. Calea lor, a dușmanilor, fusese curățată și netezită precum masa de lucru a unui învățător.

Când Alexandros și cu mine ne-am aruncat de-a valma, fără răsuflare și cu întârziere în acel loc, skiritaii spartani abia terminaseră de pus pe foc gunoaiile dușmanului. Armatele stăteau încă în formație, la opt sute de metri, cu grămezile arzând între ei. Toți negustorii băștinași și toate bărcile de pescuit fuseseră retrase de inamic, fie în siguranța oferită de porțiunea fortificată a ancorajului, fie dincolo de țărm, unde invadatorii nu le puteau ajunge. Asta nu i-a împiedicat pe skiritai să pună pe foc debarcaderele și depozitele din port. Soldații îmbibaseră cu păcură resturile corăbiilor; deja ardeau în ruine către linia țărmului. Susținătorii

Antirionului, după cum Leonida și spartanii știau prea bine, erau mai degrabă supraveghetori, fermieri, olari și pescari, soldați de vară, ca tatăl meu. Devastarea portului lor trebuia să-i descurajeze, să disloce forțele lor neobișnuite cu asemenea priveliști și să le împietrească în simțurile necălitate duhoarea și plăgile măcelului ce va să vină. Era dimineață, aproape de ceasul târgului, iar briza țărnelor se ridicase. Fumul negru de la epavele înclinate în care-n începea să întunece câmpul; smoala și encausticul¹ lemnăriei lor ardea cu furie, ațâțat de vânt, care transforma mormanul de murdărie arsă în artificii vâjâitoare.

Alexandros și cu mine ne asiguraserăm un avantaj de-a lungul colinei dinspre țărniș, nu mai mult de un stadion deasupra locului unde formațiunile trebuiau să se ciocnească. Fumul deja ne îneca. Ne croiserăm drum de-a lungul pantei. Alții revendicaseră locul înaintea noastră, băieți și bărbați mai în vârstă ai Antirionului, înarmați cu arcuri, praștii și arme cu proiectil pe care aveau de gând să le lanseze peste spartani când înaintau, dar aceste forțe slab înarmate fuseseră curățate devreme de skiritai, ai căror camarazi de jos aveau să avanseze ca întotdeauna din poziția lor de onoare pe stânga lacedemoniană. Străjerii luaseră în stăpânire jumătate din suprafață, împingând ambuscada dușmanilor înapoi, unde praștiile și săgețile lor erau depășite și nu puteau face niciun rău.

Chiar sub noi, la vreo două sute de metri, spartanii și aliații lor mășăluiau în rânduri. Războinicii erau protejați de la picioare în sus, începând cu tălpile grele din piele de bou, care puteau călca peste flăcări; apoi era armura pentru picior, din bronz, pe care scutierii o potriveau în jurul fluierelor picioarelor stăpânului, prinzând-o la gambe de metalul încovoiat. Puteam să-l vedem pe tatăl lui Alexandros, Olympieus, precum și barba albă a scutierului său, Meriones.

¹ Preparat pe bază de ceară folosit la impregnarea statuilor de marmură sau de ipsos pentru a le da un aspect catifelat ori pentru a le feri de umezeală. La vechii greci, se folosea pentru diluarea culorilor utilizate în pictură.

Trupele își legau apoi părțile intime, acompaniate de umor obscen, căci fiecare războinic își saluta în bătaie de joc, solemn, bărbăția, și făcea o rugăciune ca el și ea să se revadă la sfârșitul zilei.

Procesul înarmării pentru bătălie, pe care cetățenii-soldați ai altor *poleis* nu-l practicaseră mai mult de o duzină de ori pe an în timpul antrenamentelor de primăvară și vară, spartanii îl tot repetaseră, de două sute, patru sute, șase sute de ori în fiecare sezon de campanie. Bărbații de cincizeci și ceva de ani făcuseră asta de zece mii de ori. Făcea parte din a doua lor natură, la fel ca ungera cu ulei sau cu praf a membrilor înainte de luptă ori aranjarea părului lor lung, pe care o începeau acum, îmbrăcați cu corsetul de pânză *spolas* și armura din bronz de pe piept, cu grija și ceremonie, ajutându-se unul pe altul ca un regiment de filfizoni pregătindu-se pentru un bal cu costume, radiind permanent un amestec straniu de calm și nonșalanță.

În sfârșit, bărbații își scriau numele sau semnele pe *skytalides*, brățărilor improvizate din rămurele, pe care le numeau „bilete“, ca să li se deosebească trupurile, în cazul în care mutilările i-ar fi făcut imposibil de identificat. Foloseau lemn fiindcă nu avea valoare în mâinile dușmanului.

În spatele maselor de bărbați se ridicau semnele. Scuturi, coifuri și vârfuri de lance lungi de treizeci de centimetri fuseseră lustruite ca oglinda; scânteiau strălucitor la soare, oferind mulțimii în formație înfățișarea unei mașini colosale de morărit, făcută nu atât din oameni, cât din bronz și fier.

Acum spartanii și tegeații înaintau către posturile lor în linie. Mai întâi skiritaii, pe stânga, patruzeci și opt de scuturi lățime și opt în adâncime; apoi Selasienii Stephanos, regimentul Laurel, o mie o sută de hopliți *perioikic*. La dreapta erau adunați cei șase sute de tegeeni ai infanteriei grele; apoi *agema* cavalerilor¹ în centrul liniei, Polynikes proeminent între ei, treizeci de scuturi lățime și cinci adâncime, pentru a lupta în jur și a-l apăra pe rege. În

¹ Detașament destinat unei cauze speciale, cum ar fi paza unei ținte valoroase. Trupe de elită.

dreapta acestora, acoperindu-le linia, se mișca pe poziții regimentul Măslinului Sălbatic, o sută patruzeci și patru lățime, cu batalionul Panteră adiacent Cavalerilor, apoi Vânătoarea cu Olympieus în primul rând și Menelaion. La dreapta lor, deja pe poziții, veneau batalioanele Hercule, încă o sută patruzeci și patru în lățime, cu Dienekes clar vizibil în fruntea acestei *enomotia*¹ de treizeci și șase de oameni, împărțindu-se acum în patru șiruri de câte nouă oameni, sau *stichoi*, ancorând dreapta. Totalul, excluzând scutierii armați care se rânduiau ca trupe auxiliare, depășeau patru mii cinci sute și se extindeau de la o aripă la alta de-a lungul câmpiei pe aproape șase sute de metri.

Din punctul nostru privilegiat, eu și Alexandros îl puteam vedea pe Dekton, înalt și puternic precum oricare alt războinic, fără armură în albul său de băiat de altar, conducând repede două capre afară spre Leonida, care stătea împodobit cu preoții de război înainte de pregătirile de sacrificiu ale formației. Era nevoie de două capre, în caz că sângerarea primeia nu era semn bun. Chipurile comandanților, ca acelea ale războinicilor grupați, aveau un aer de absolută lipsă de griji.

În fața acestora, antirionienii și aliații lor siracuzani se adunaseră în mulțimile lor, de aceeași lățime cu spartanii, dar cu șase sau mai multe scuturi în adâncime. Mormanele de gunoaie arseseră acum până la scheletul din cenușă, acoperind câmpul cu o pătură de fum. Dincolo de acestea, pietrele portului sfârâiau negre în apă, în timp ce țepii stâlpilor de debarcader, înnegriți de flăcări, împungeau rămășițele plutitoare ca pe niște pietre funerare; o negură închegată de culoarea cenușii întunecase ce mai rămăsese din mal.

Vântul purta fumul împotriva dușmanului, a soldaților grupați, ale căror tendoane tremurau sub greutatea nefamiliară a armurii, în timp ce inimile plesneau în piepturi și sângele cânta în urechi.

— Uită-te la vârfurile lor de lance, spuse Alexandros, arătând către liniile dușmanilor care se ciocneau și se încălecau. Uite-i cum tremură. Chiar și penele de pe coifurile lor se cutremură.

¹ Subunitate tactică.

Am privit. În rândurile spartane, pădurea cu lame de fier a lăncilor se ridica solidă ca un gard de țepușe, cu fiecare săgeată dreaptă și aliniată, tratată ferm ca o linie de geometru, nemișcată. În față, în rândurile dușmanului, axurile se încurcau și se clătinau; toți, în afara siracuzenilor din centru, erau prost aliniați în rând și în flanc. Unele lănci zăngăneau lovindu-se de cele ale vecinilor, clătănind precum dinții.

Alexandros număra batalioanele din rândurile siracuzenilor. Făcu un total de două mii patru sute de scuturi, între o mie două sute și o mie cinci sute de mercenari și încă trei mii de cetățeni oaste de strânsură, chiar din cetatea Antirionului. Rândurile dușmanilor numărau cu jumătate mai mult față de cele ale spartanilor. Nu era destul, iar dușmanul știa asta.

Acum începu rumoarea.

În rândurile dușmanului, cei mai curajoși (sau poate cei mai cuprinși de frică) începură să lovească cenușa vârfulor de lance de globurile din bronz ale scuturilor, creând un tumult de *pseudoandreia* care răsuna de-a lungul și împrejurul câmpiei înconjurată de munți. Alții întăreau această gălăgie împingând războinic vârfulor de lance către cer și strigând furios către zei. Răgetul s-a înmulțit de trei ori, apoi de cinci, zece ori, pe măsură ce rândurile din spate și flancurile preluau larma și își aduceau contribuția cu urletele și zăngănitul lor. Curând, toți cei cinci mii patru sute scoteau strigăte de luptă. Comandantul lor își împinse lanca înainte, iar masele care-l urmau avansară.

Spartanii nici nu se mișcaseră, nici nu scosese vreun sunet.

Au așteptat răbdători în rândurile lor acoperite de glugi sta-cojii, nici sumbri, nici încordați, ci spunându-și încet unul altuia vorbe de încurajare și voioșie, asigurând pregătirea finală a unei acțiuni pe care o repetaseră de sute de ori la antrenamente și o executaseră de nenumărate ori în bătălie.

Iată dușmanul, mărirind pasul înaintării. Un mers rapid. Un pas legănat. Linia se întindea și se aerisea către dreapta, rupându-se când cei înfricoșați se împingeau înspre scutul camaradului din dreapta; deja puteai vedea rândurile dușmanului clătănându-se și